

[מערך פעילות לתלמידי כיתות י-יב]

מקום לכולם: מפרימה לאיחוי

מבוא

השנה אנו מציינים עשרים וארבע שנים לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין.

רצח יצחק רבין עורר חילוקי דעות וויכוחים סוערים שאיימו לקרוע את המרקם העדין המחבר בין ציבורים שונים בחברה הישראלית ומאפשר חיים משותפים.

יום הזיכרון לרצח יצחק רבין הוא זמן לחשבון נפש והזדמנות לשיח על אודות הצורך לרפא את הפצעים ולאחות את הקרעים שנפערו בחברה הישראלית, לחזק את הסולידריות והערבות ההדדית באמצעות הכלה, פשרה והסכמיות שיבטיחו שמדינת ישראל, שהיא בבחינת התגשמות חלום של דורות, תוכל לאפשר ולהעניק **מקום לכולם**.

למורה

מערך הפעילות המוצע מלווה בכרזה ומיועד לתלמידי כיתות י-יב.

המערך מורכב ממספר פעילויות והמורה יוכל לבחור מתוכן את המתאימות לכיתתו.

ניתן לקיים את הפעילויות שבהן לא ייעשה שימוש ביום זה כהפעלות עצמאיות בשיעורי חינוך במהלך השנה. בכל מקרה מומלץ להתחיל בפעילות הפתיחה המבוססת על הכרזה.

מטרות

- התלמידים ידונו בכרזה שעוצבה לציון יום הזיכרון ה-24 לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין ויבררו כיצד היא מתקשרת ליום זה.
- התלמידים יבחנו את משמעות הביטוי 'מקום לכולם' ויבררו מהם התנאים ההכרחיים ליצירת מקום כזה.
- התלמידים יבררו כיצד נקודות ראות שונות עלולות ליצור מחלוקות וקונפליקטים.

מבנה המערך

חלק א': מדרש כרזה ופעילות משלימה - "מקום לכולם - מאידיאל למציאות" - דיון מונחה בכרזה שעוצבה לציון יום הזיכרון ה-24 לרצח יצחק רבין.

חלק ב': דברים שרואים מכאן לא רואים משם - מקורות המחלוקת.

עזרים

- צילום מוגדל של הכרזה שעוצבה לציון 24 שנים לרצח יצחק רבין
- דף מקורות
- צילום מוגדל של האזור המופיע בנספח 1
- שקף עבור נספח מספר 2 (ציטוטים)
- מקרן ומחשב מחובר לאינטרנט

[דיון מונחה בכרזה שעוצבה לציון 24 שנים לרצח יצחק רבין]

חלק א'

מדרש כרזה ופעילות משלימה "מקום לכולם – מאידיאל למציאות"

משך הפעילות - 45 דקות

המורה יאמר: אנו מציינים היום עשרים וארבע שנים לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין. ראש הממשלה נורה בגבו על-ידי מתנקש יהודי שהתנגד למהלכים המדיניים, ובראשם הסכמי אוסלו, שאותם ביקש רבין לקדם. הוא נרצח ביום שבת י"ב בחשוון תשנ"ו בסופה של עצרת המונים שנשאה את הכותרת "כן לשלום, לא לאלמות".

מדי שנה בי"ב בחשוון אנו מציינים את היום הזה, משוחחים במהלכו ומנסים לברר לאן מועדות פניה של החברה הישראלית ומה תפקידנו בעיצוב דמותה ועתידה.

למורה: ניתן בשלב זה להציג את הסרטון "יצחק רבין: חייו ומותו" (משך ההקרנה: 6.5 דקות)

<https://www.youtube.com/watch?v=kRBs9x2kj8U>

המורה יציג את הכרזה שעוצבה לציון יום הזיכרון ה-24 לרצח יצחק רבין באמצעות מקרן או על-ידי תלייתה במרכז הכיתה או על גבי הלוח.

המורה ידון עם תלמידיו בשאלות הבאות:

- מה אתם רואים בכרזה?
- אילו תחושות מעוררת בכם הכרזה?
- מה המשמעות החברתית של הרוכסן ושל אופן רכישתו? איזו תמונה חברתית עולה מתוך האיור?
- מה המשמעות שניסה להעביר יוצר הכרזה באמצעות הרכישה שאינה אחידה והרמטית?
- מה משמעות הדמויות האחידות, חסרות הפנים והצבע? איזה מסר ביקש היוצר להעביר באמצעותו?
- איזה ערך או מושג מבטאת הכרזה?
- כיצד תורם הכיתוב להבנת הערכים והמושגים שאותם מבטאת הכרזה?
- כיצד תורם העיצוב האמנותי להבנת המסר של הכרזה? (צבעי הכרזה, קומפוזיציה, השימוש בסמל הרוכסן)
- בעקבות הדיון שקדם להצגת הכרזה: מה לדעתכם הקשר בין הכרזה לבין יום הזיכרון ליצחק רבין?
- כיצד אתם הייתם מעצבים את הכרזה באופן שישקף את תפיסתכם או את הפרשנות שלכם ביחס לכיתוב בכרזה. האם הייתם משנים את העיצוב? אם כן, מה הייתם משנים בה?

הנושא השנתי של מערכת החינוך לשנת הלימודים תש"ף הוא "ערבות הדדית". כיצד תורם הדיון בנושא "מקום לכולם: מפרימה לאיחוי" להבנת חשיבותה של ערבות הדדית?

מדוע חשוב ביום הזיכרון לרצח יצחק רבין לדון בערך "הערבות ההדדית"? כיצד ערך זה מתקשר ללקחים שאנו מבקשים להפיק ולשיח שאנו מבקשים לקדם?

למורה: אם נותר זמן אפשר לעבור לפעילות הבאה: "מקום לכולם: מאידיאל למציאות" (ראה בהמשך)

אם לא נותר זמן, יש לעבור לדברי הסיכום:

רצח ראש הממשלה יצחק רבין פגע ברקמת החיים המשותפים במדינה וערער הנחת יסוד שהייתה מקובלת על כל פלגי החברה הישראלית, שלפיה המחלוקת הפוליטית הסוערת במדינת ישראל לא תפרוץ את גבולות המשחק הדמוקרטי.

המסר שעלה מהציבור הרחב וממנהיגיו ביטא דאגה עמוקה מפני ההשלכות האפשריות של רצח ראש ממשלה שעלולות להעמיד במבחן ולערער את יכולתה של הדמוקרטיה הישראלית להמשיך ולהתקיים.

רצח יצחק רבין הוא אירוע שנחרת בזיכרון הקולקטיבי, הוא נתפס כקו שבר בתולדות המדינה, וראוי שהוא יוליך אותנו מאותו יום והלאה בנתיב שונה מזה שהתנהלנו בו עד הארבעה בנובמבר 1995.

פעילות משלימה – מקום לכולם: מאידיאל למציאות

המורה יחלק לתלמידים את דף המקורות

הלוואי ומענן תרד עלינו קשת
הלוואי שלעולם הזה יש תקנה...

הלוואי ויום יצמח מתוך סופה גועשת
הלוואי ולא תאבד לעד המתנה
הלוואי שהמדבר יצמיח עשב דשא
הלוואי ועוד נשב בצל התאנה.

הלוואי שלא נכאב ואיש אחיו יאהב
הלוואי ויפתחו שוב שערי גן עדן
הלוואי ויתמזגו מזרח ומערב
הלוואי הלוואי ונחדש ימינו כאן כקדם.

הלוואי ולא ישא עוד גוי אל גוי חרב
הלוואי ולא ננטוש את דרך התקווה
הלוואי והאדם יהיה רחום עד ערב
הלוואי שיש סיכוי אחד לאהבה.

הלוואי שלא נכאב...

מילות השיר "הלוואי" שכתב אהוד מנור

דמיין שאין גן עדן
וגם לא גיהנום,
שרק שמיים תכלת
פרושים שם במרום.
דמיין עולם של שקט,
אין זה כבר חלום.
דמיין אדם בלי כחד,
חופשי מדאגות,
ואנשים ביחד
זורמים ללא גבולות,
פשוט חיים בנחת
עם אותן המשאלות.

אולי תגיד שרק חלמתי,
אך זה כוחו של החלום.
אם נדמיין אותו ביחד,
נגשים אותו עכשיו היום.

מילות השיר "דמיין" שכתב ג'ון לנון
ותרגם של דן אלמגור

א הדבֵר אֲשֶׁר חֲזָה, יִשְׁעִיהוּ בֶן-אֲמוּץ, עַל-יְהוּדָה,
וירושלָם. ב והִיָּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, נִכּוֹן יִהְיֶה הַר
בֵּית-יְהוָה בְּרֹאשׁ הַהָרִים, וְנִשָּׂא, מִגְּבְעוֹת; וְנִהְרֹו
אֲלָיו, כָּל-הַגּוֹיִם. ג והֵלְכוּ עַמִּים רַבִּים, וְאָמְרוּ
לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל-הַר-יְהוָה אֶל-בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב,
וְיִרְנוּ מַדְרָכָיו, וְנִלְכָה בְּאַרְחֻתָיו: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא
תוֹרָה, וְדִבֶּר-יְהוָה מִירוּשָׁלָם. ד וְשִׁפְט בֵּין הַגּוֹיִם,
וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים; וְכָתְתוּ חֲרֻבוֹתֶם לְאֵתִים,
וְחַנִּיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֹרוֹת--לֹא-יִשָּׂא גוֹי אֶל-גּוֹי
חֶרֶב, וְלֹא-יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה.

(ישעיהו פרק ב, חזון אחרית הימים)

א וַיֵּצֵא חֲטָר, מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל; וַנִּצֶּר, מִשְׁרָשָׁיו יַפְרָה...
ד וְשִׁפְט בְּצִדְקַת דְּלִים, וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֵנְוִי-
אֶרֶץ; וְהִכָּה-אֶרֶץ בְּשֹׁבֵט פִּיּוֹ, וּכְרוּחַ שְׁפָתָיו יִמִּית
רָשָׁע. ה וְהָיָה צֶדֶק, אֲזוּר מִתְּנִיּוֹ; וְהֶאֱמוּנָה, אֲזוּר
חִלְצִיו. ו וְגַר זָאב עִם-כֶּבֶשׂ, וְנֹמֵר עִם-גְּדִי יִרְבֹּץ;
וְעִגְלֹוּ וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו, וְנִעַר קֶטֶן נִהַג בָּם. ז וּפְרָה
וְדֹב תִרְעֶינָה, יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יְלִדֵיהֶן; וְאַרְיֵה, כִּבְקָר
יֹאכַל-תֶּבֶן. ח וְשַׁעֲשַׁע יֹנֵק, עַל-חַר פִּתָּן; וְעַל
מְאוּרַת צְפֹעֻנִי, גְּמוּל יָדוֹ הָדָה. ט לֹא-יִרְעוּ וְלֹא-
יִשְׁחִיתוּ, בְּכָל-הָרֶקֶדֶשׁ: כִּי-מִלְאָה הָאֶרֶץ, דַּעַה
אֶת-יְהוָה, כַּמַּיִם, לַיָּם מִכֶּסֶּים. י וְהָיָה, בַּיּוֹם הַהוּא,
שׂוֹרֵשׁ יִשְׂרָאֵל עֲמִד לְנֶס עַמִּים, אֲלָיו גּוֹיִם יִדְרָשׁוּ;
וְהָיְתָה מְנַחְתּוֹ, כְּבוֹד.

(ישעיהו פרק יא)

המורה ישאל:

- אילו שאיפות ותקוות גלומות בשירים ובקטעי הנבואה?
- האם לדעתכם הקטעים השונים מבטאים את אותן תקוות ושאיפות?
- איזה משפט אהבתם במיוחד? מדוע?
- האם החזון שמבטאים קטעי הנבואה והשירים מציאותי בימינו? מדוע?
- באיזו מידה התממשה מציאות החיים הדמיונית/האוטופית המתוארת בקטעים השונים? האם יש סיכוי שהמשאלות האלה תתגשמה בעתיד? נמקו.
- האם אתם מזדהים עם התקוות והמשאלות הללו? מדוע?
- לדעתכם, מהי המשמעות של הביטוי "מקום לכולם"? האם רעיון זה בא לידי ביטוי בשירים ובקטעי הנבואה? כיצד?
- מה עלינו לעשות על מנת ליצור חברה שיש בה "מקום לכולם"?

נדמה שכולנו יודעים כי החזון המובע בשירים ובקטעי הנבואה רחוק מהמציאות. החיים רוויים במחלוקות ובקונפליקטים על ערכים, על אמונות, על דרכי חיים וכיו"ב. קונפליקטים ומחלוקות הם מרכיב מהותי בחברה הישראלית והם מבטאים את השונות ואת הרב-גוניות האנושית והחברתית שבה.

המורה ישאל:

איך ניתן בכל זאת להתקרב מעט לחזון ולקיים כאן "מקום לכולם", מקום ששייך לכולנו וכולנו שייכים אליו, מקום שבו רצח פוליטי לא יכול להתקיים משום שקונפליקטים ומחלוקות נפתרים בו באמצעות משא ומתן, פשרה או הכרעה דמוקרטית?

בתום סבב התשובות יקרין המורה בפני התלמידים את דבריהם של יצחק רבין ושל נשיא המדינה ראובן ריבלין (ראה נספח 2)

"גם אם אין אנו רואים עין בעין... גם אם יש חילוקי דעות... גם אם יש הבדלים וניאנסים, טוב וחשוב להתווכח אבל גם לחרוק שיניים, לנשוך שפתיים ולהמשיך יחד, עדי להגיע למטרה המשותפת, כאשר טובתה של המדינה קודמת לכל... כולנו ישראלים, כולנו אחים וגורל אחד לכולנו" (יצחק רבין, 1992)

"...כאשר נזכרים באווירת הימים שלפני הרצח ואלו שאחריו, הכרח הוא להודות שתהום היתה פעורה בינינו. לא היתה לנו שפה משותפת, לא היה לנו חזון משותף, לא יכולנו להצביע בבירור על הערכים שאנו חולקים. כל אחד מאיתנו חשב שהצדק איתו ולא שם לב לדרך שבה ראו העומדים לצידו את המחלוקת. ימין ושמאל, לא נתנו ליבנו על ההשלכות של מחלוקת מעין זו ועל השפעותיה על החברה בישראל" (ראובן ריבלין, 2015)

המורה ישאל: אילו מסרים וערכים העולים מהציטוטים תורמים להבנת המושג "מקום לכולם"?

בתום תשובות התלמידים יש לעבור לדברי הסיכום (ראה עמ' 4-3)

חלק ב'

"דברים שרואים מכאן לא רואים משם"

מקורות המחלוקת

מבוא

גורמים רבים משפיעים על תפיסת המציאות אצל כל אחד: אישיות, תרבות, חינוך, המעגל המשפחתי, החברה סביבנו ועוד. כאשר יש הסכמה על הגדרת המצב ועל ראיית המציאות והבנתה נוצרת תחושת שותפות בין הגורמים השונים בחברה, אך במקביל היא גם מקשה על ראיית המציאות מנקודת מבט שונה.

יש כמובן אנשים שרכשו יכולת להבין אחרים, אבל הרוב הגדול מתקשה להתייחס לחברה אחרת שלא על-פי הקריטריונים של החברה שלו.

מודעות לשוני שבין נקודות המבט עשויה לסייע בהפחתת קונפליקטים בין אנשים ובין חברות השונות בתרבותן הנובעים מחוסר ידע ומחוסר הבנה. ההכרה בשוני בנקודות הראות מאפשרת פיתוח דיאלוג אמתי בין אנשים.

מטרות:

1. להמחיש את העובדה שיש הבדלים בראיית המציאות בין אנשים שונים ובין קבוצות שונות בחברה.
2. לבדוק כיצד אנחנו מתייחסים לאנשים התופסים את המציאות בדרך אחרת מאתנו.
3. להבין כי השינויים בתפיסת המציאות הם אחד הגורמים המשפיעים על היווצרות קונפליקטים ומחלוקות בחברה.
4. להגדיר את התנאים הנדרשים לכך שתיווצר שותפות במפגש בין אנשים הבאים מתרבויות שונות.

עזרים:

מקורן ומחשב עם חיבור לאינטרנט

המורה יאמר: יותר משני עשורים חלפו מאז רצח רבין ונדמה כי השטעים בחברה הישראלית לא זו בלבד שלא התאחו, אלא אף העמיקו. אחת המשימות הגדולות המונחות לפתחנו כחברה וכמדינה הייתה ועודנה בניית גשרים בין הציבורים השונים המרכיבים את החברה הישראלית, באמצעות הכרה במחלוקות הקיימות בינינו והפיכתן בסיס לשיח מקרב.

ניתן לאתר בחברה הישראלית מאז רצח יצחק רבין מספר לא מבוטל של שותפויות אזרחיות, ארגונים וקבוצות דיאלוג המאגדות ציבורים שונים מהחברה הישראלית, הפועלים כדי ליצור מרחב משותף וסובלני, כמו מכינות קדם צבאיות רבות, דוגמת מכינת רבין וכן פרויקט משותף למרכז יצחק רבין, למרכז קטיף ולקרן שירה בנקי הפועל במטרה לחזק את התבונה שהדרך לנהל מחלוקת בחברה אינה באלימות מכל סוג שהוא אלא בהקשבה, בחיזוק המרכיבים המשותפים ובהבנה שעצם קיומה הלגיטימי של המחלוקת אינו צריך להוביל להתבדלות או אלימות וכי עצם השיח על מקור המחלוקת מייצר דיאלוג העשוי להוביל להבנה ולשיח משותף.

שותפויות אלה הן ביטוי לרצון של החברה הישראלית להפיק מרצח ראש הממשלה את לקח מחויב המציאות שעל פיו יש לקבל הכרעות אך ורק על פי כללים דמוקרטיים וחשוב לייצר גשרים, שותפויות והבנות, שיתעלו מעל למחלוקות.

התרגיל הבא ימחיש מהי מחלוקת ומהם מקורותיה ויראה כי מחלוקת אינה נובעת בהכרח מהיעדר רצון טוב כי אם מתפיסת מציאות שונה.

אקרין בפניכם על גבי המסך מספר תמונות. רישמו את הרשמים שלכם תוך כדי צפייה ולאחר מכן כל אחד מכם יתבקש לתאר בכתב מה הוא ראה בתמונה הראשונה, השנייה וכן הלאה.

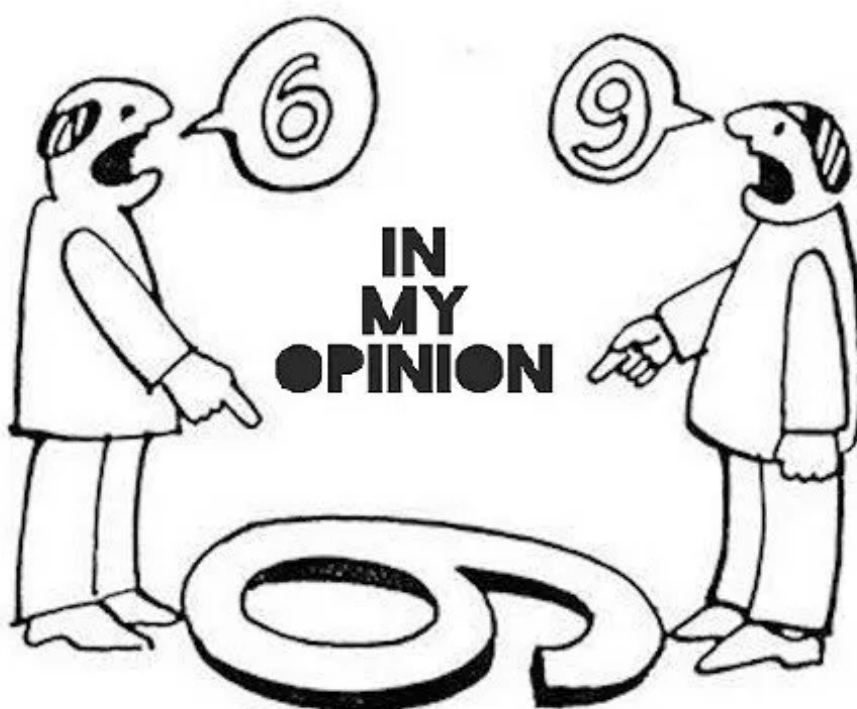
המורה יחל בהקרנת **תמונות של תעתועי ראייה.**

1. כל משתתף יתבקש לתאר בכתב מה הוא רואה בתמונה.
2. בתום הצגת התמונות יתבקשו התלמידים לתאר מה ראו ומה כתבו.

המורה ישאל:

- כיצד הרגשתם כאשר שמעתם תיאור הדומה לתיאורכם?
- כיצד הרגשתם כאשר שמעתם תיאור השונה מתיאורכם?
- מה הייתה תגובתכם הראשונה?
- כיצד אתם מרגישים לאחר ההבהרה?
- האם אתם מכירים מצבים אחרים שבהן תשובות שונות ואף סותרות יכולות להיות נכונות? הדגימו.
- לדעתכם, מהן הסיבות לכך שאנשים רואים אותה מציאות בצורה שונה? פרטו.
- מדוע קשה לנו לקבל את מי שרואה שונה מאיתנו?
- כיצד יכולה ראייה שונה של המציאות להשפיע על מפגש בין אנשים מתרבויות שונות? הדגימו.
- כאשר אנשים מתרבויות שונות נפגשים זה עם זה - על מה חשוב להקפיד? מדוע? (הקשבה, לא להיות שיפוטיים, סובלנות, קבלה, שיתוף וכד').

בתום תשובות התלמידים יקרין המורה על גבי המסך את התמונה המצויה בנספח 3 וישאל:

- מה אנו רואים באיור?
- הציעו לו כותרת.
- מי מבין האנשים באיור צודק לדעתכם - האיש מימין או משמאל?
- שני האנשים באיור מביעים את "דעתם". על מה מסתמכת הדעה הזו?
- מה ההבדל בין מה שאנו רואים כרגע באיור לבין הפעילות הקודמת?
- (למורה: האיור מתאר ויכוח / מחלוקת בין אנשים שרואים את המציאות באופן שונה כל אחד משוכנע שהראייה שלו היא הנכונה.
- באיזה מובן מהווה האיור אנאלוגיה לחיים האמיתיים? הביאו דוגמאות.

למורה: תרגיל זה ממחיש כי בני אדם עשויים להתבונן באותה מציאות ולראות בה דברים שונים. הדיון שלאחר התרגיל מרחיב את ההבנה בדבר מקורות השוני ובדבר השפעותיו על מפגש בין אנשים בכלל ובין אנשים מתרבויות שונות בפרט.

המורה יאמר: כל חברה מורכבת מבני-אדם בעלי אמונות שונות ותפיסות שונות. נקודת המבט השונה משפיעה על תפיסת המציאות. הניב "רואים עין בעין" עוסק בדיוק במצב שבו שני אנשים רואים את הנושא באופן דומה: מסכימים על תיאור המצב ועל דרך הפעולה הרצויה.

המורה ישאל:

1. מה יכול לקרות כשאין אנו רואים עין בעין?
2. כיצד הבנה של שורשי המחלוקת עשויה לסייע במניעת אלימות ובמציאת פתרונות של פשרה והכלה?

המורה יקריא לתלמידים ציטוט מדבריו של יצחק רבין משנת 1992:

"...יש בציבור שלנו לא מעט אנשים הסובלים מאוטם שריר הלב...בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה של הקצנה והחרפה ביחסים שבין אדם לחברו, פחות מדי דאגה לזולת. מה עלה לנו? עם ישראל לדורותיו היה ידוע בכל קצווי-ארץ כמי שהיחיד בו פותח את שערו - וליבו. העזרה ההדדית היתה תמיד מסימני ההיכר שלנו. שנאמר: ' כל ישראל ערבים זה לזה'

המורה ישאל:

3. מהי אותה ערבות הדדית אותה הזכיר יצחק רבין בדבריו?
1. מה חשיבותו של ערך הערבות ההדדית?
2. מי מוכן לשתף בדוגמה/ות לערבות הדדית בהן נתקלת בשנה האחרונה?
3. האם אתם יכולים לחשוב על דוגמות מהמציאות הישראלית הסותרות את המושג? מי מוכן לשתף?
4. מהן הסכנות המשחרות לפתחה של חברה הנעדרת ערבות הדדית?
5. האם יום הזיכרון לרצח יצחק רבין הוא יום המתאים לדיון ב"ערבות הדדית" ובדרכים למימוש ערך זה? מדוע?

בתום דברי התלמידים יסכם המורה:

אחד הציטוטים החשובים ביותר של יצחק רבין עסק בדיוק בעניין זה: "גם אם אין רואים כולם עין בעין, גם אם יש חילוקי דעות ובלבד שהם אינם בבחינת "ייהרג ובל יעבור", גם אם יש הבדלים וניואנסים, טוב וחשוב להתווכח אבל גם לחרוק שיניים, לנשוך שפתיים ולהמשיך יחד, כדי להגיע למטרה המשותפת... כולנו ישראלים, כולנו אחים וגורל אחד לכולנו" אנו צריכים לזכור את מטרת העל שהיא משותפת לכולנו: חיי קוממיות ערכיים במדינת ישראל. על מנת לממשה אנו צריכים ללמוד לקיים כאן מקום לכולם: להכיל את השונות, להכיר בתרומתה ולזכור את מטרתנו המשותפת.